

Iš Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvo

AUDRONĖ VEILENTIENĖ

*Valdemaras Vytautas Čarneckis:
„Esu savo tėvynės patriotas“*

AUDRONĖ VEILENTIENĖ

Valdemaras Vytautas Čarneckis:

„Esu savo tėvynės patriotas“

LITUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS
Vilnius

UDK 327(474.5)(092)
Ve52

Knygos leidimą parėmė

Lietuvos
mokslo
taryba

Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LEI-15055)

Recenzentai:

dr. Algirdas Jakubčionis

dr. Sandra Grigaravičiūtė

Redaktorė

Daiva Stakišaitienė

Senijos dailininkas

Arūnas Prelgauskas

Maketavo

Virginija Lapušauskienė

Knygoje publikuotos fotografijos iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo,
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos, Vytauto Didžiojo karo muziejaus,
Kauno technologijos universiteto muziejaus, Kipro ir Miko Petrauskų lietuvių muzikos muziejaus,
Ukmergės kraštotoyros muziejaus, Marijos ir Jurgio Šlapelių namo-muziejaus,
Carneckių ir Žemaičių šeimų archyvų, taip pat paveikslų, priklausančių Janulaičių šeimai, reprodukcijos

© Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016

ISSN 1648-2859

ISBN 978-609-8039-78-8

Skiriu šią knygą daug kentėjusiai, bet nepalūžusiai Čarneckių šeimai

Lietuvos pasiuntinio Valdemaro Vytauto Čarneckio šeima Romoje. 1934 m.
Iš kairės: dukrė Liucija Marija, Eleonora Čarneckienė, sūnūs Petras, Vytautas ir Povilas,
Valdemaras Vytautas Čarneckis, vyriausias sūnus Algirdas

Įvadas

Atkūrus Lietuvos valstybingumą, atsigrežta į netolimą praeitį – į 1918–1940 m. nepriklausomos Lietuvos istoriją ir jos kūrėjus, kurie, užaugę okupacijos sąlygomis, neturėdami politinės ir diplomatinės veiklos patirties, kūrė ir stiprino valstybę, gynė jos interesus tarptautinėse organizacijose. Atsirado monografijų, skirtų Vasario 16-osios Akto signatarams, prezidentams, Vyriausybės nariams, diplomatams, kurios po truputį užpildo baltas dėmes Lietuvos valstybingumo ir diplomatijos istorijoje, atgaivina istorinę atmintį ir prisideda prie jaunosios kartos pilietiškumo ugdymo.

Pristatome monografiją, skirtą politikui, ministrui ir diplomatui Valdemarui Vytautui Čarneckiui (1893–1942). V. Čarneckis buvo vienas iš valstybės, jos politinio gyvenimo, diplomatijos pagrindų ir tradicijų kūrėjų, todėl monografijoje per jo asmenybę atsiveria valstybės atkūrimo problemos, tarptautinio pripažinimo peripetijos, valstybės interesų gynimas, okupacija ir jos padariniai. Knygoje atskleidžiama diplomato vaikystė, mokslo metai, visuomeninė veikla studijų metais, lietuvių karinio dalinio organizavimas Pirmojo pasaulinio karo metais. Pirmą kartą išsamiau išnagrinėta jo patirtis Lietuvių draugijoje nukenčiusiems dėl karo šelpti, veikla ateitininkų organizacijoje, Lietuvos Valstybės Taryboje, Finansų ir Suisiekimo ministerijose, Steigiamojo Seimo delegacijoje. Daug dėmesio skirta Lietuvos atstovo JAV ir Anglijoje, nepaprastojo pasiuntinio ir igaliotojo ministro Romoje veiklos analizei, o ypač užsienio reikalų ministro darbui. Taip pat nušviečiama jo veikla dirbant Užsienio reikalų ministerijos Teisių-administracijos departamento direktoriumi lemtingaisiais 1939–1940 metais, asmenybės bruožai, tragiskas likimas.

V. Čarneckio asmenybė iki Lietuvos valstybingumo atkūrimo nebuvo tyrinėta. Tarpukariu buvo išleistas *Lietuvos albumas*, kuriame yra trumpa V. Čarneckio biografija¹. Sovietų okupacijos metais V. Čarneckio veikla dėl ideologinės cenzūros negalėjo būti tiriama, nes jis buvo nužudytas stalininių represijų metu. Išsamesnė jo biografija pateikta išeivijoje išleistoje *Lietuvių enciklopedijoje*², bet joje yra netikslių faktų.

¹ *Lietuvos albumas*, Kaunas, 1930, p. 305–306.

² Valdemaras Vytautas Čarneckis, *Lietuvių enciklopedija*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1956, t. 4, p. 144.

Šiuolaikinėje Lietuvos istoriografijoje V. Čarneckio asmenybę pradėjo tyrieti monografijos autorė. 1994 m. Vytauto Didžiojo karo muziejuje pradėtos rengti mokslinės konferencijos „Iš Lietuvos diplomatijos istorijos“, kuriose buvo perskaityti ir vėliau publikuoti pranešimai apie V. Čarneckio veiklą. Pirmame pranešime buvo apžvelgiamas politiko ir diplomato gyvenimas³, antrasis pranešimas skirtas užsienio reikalų ministro veiklai⁴. Kolektyvinėje monografijoje *Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940* buvo pateikti išsamesni tyrimai, kuriuose plačiau nagrinėjama diplomatinių veiklų JAV, užsienio politikos problemos V. Čarneckiui būnant ministrui, atstovavimas Lietuvai Italijoje. V. Čarneckio darbai Steigiamajame Seime atskleidžiami *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografiniame žodyne*⁵. Šiuose tyrimuose dėl netikslumų istoriografijoje ir kai kuriuose šaltiniuose atsirado klaidų, kurias, pasinaudodami nauja istoriografija ir šaltiniais, ištaisysime monografijoje.

Lietuvoje nėra išlikusio Lietuvos krikščionių demokratų partijos archyvo, todėl V. Čarneckio veiklą partijoje galima buvo atskleisti tik fragmentiškai. Vis dėlto pavyko nustatyti, kada jis buvo partijos Centro komiteto narys, o iš Lietuvos pasiuntinybės Italijoje dokumentų paaiškėjo, kad buvo įtrauktas kandidatu į Krikščionių demokratų partijos sąrašą rinkimuose į antrajį Seimą ir, pasitraukus vienam atstovui iš Seimo, buvo kviečiamas tapti Seimo nariu. V. Čarneckio biografijos paveikslą reikėjo sudėlioti iš daugybės faktų ir informacinių pobūdžio žinučių. Tragiškai žuvęs diplomatas nepaliko jokių atsiminimų, mažai rašė to laikmečio spudoje, net jo laiškai taip pat daugiausia oficialaus pobūdžio, o anketose pateikti biografiniai duomenys – labai šykštūs. Šią kuklią asmenybę padėjo pažinti jo išsamūs pranešimai užsienio reikalų ministrams, žmonos ir vaikų prisiminimai ir baudžiamosios bylos tardymo protokolai.

Knygoje gausiai naudojami archyviniai dokumentai, saugomi Lietuvos centro valstybės archyvo Ministrų Tarybos, Susisiekimo ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Lietuvos pasiuntinybės Italijoje ir kituose fonduose⁶. Ministrų Tarybos fonde esančiuose Ministrų kabinetų posėdžių protokoluose nurodytos

³ Audronė Veilentienė, Valdemaras Čarneckis – ministras, politikas ir diplomatė, II *Lietuvos diplomatijos istorijos, Konferencijos pranešimai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo karo muziejus, 1994, p. 57–67.

⁴ Audronė Žemaitytė-Veilentienė, Valdemaras Čarneckis ir Lietuvos užsienio politikos problemos 1924–1925 m., II *Lietuvos diplomatijos istorijos* (2), Pranešimai, Kaunas: Vytauto Didžiojo karo muziejus, 1999, p. 11–22.

⁵ Audronė Veilentienė, Valdemaras Vytautas Čarneckis ir Lietuvos užsienio politikos problemos (1924-06-18–1925-09-25), *Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940*, Kaunas: Šviesa, 1999, p. 127–151; Audronė Veilentienė, *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, p. 119–121.

⁶ Ministrų kabineto posėdžių protokolai. LCVA, f. 923, ap. 1; Susisiekimo ministerijos fondas. LCVA, f. 386, ap. 1; Užsienio reikalų ministerijos fondas. LCVA, f. 383, ap. 7, ap. 3; Lietuvos pasiuntinybės Italijoje fondas. LCVA, f. 672, ap. 1.

Iš nerūpestingos vaikystės į karo sūkurį

Tėvų šeima ir mokslo metai

Valdemaras Vytautas Čarneckis gimė 1893 m. sausio 9 d. girininko Antano Čarneckio ir ūkininkaitės Juzės Gegužinskaitės šeimoje Pajiesio kaime Marijampolės apskrityje. Tėvas buvo išsilavinęs žmogus, baigęs pradžios mokyklą Prienuose ir miškininkystės mokyklą²⁷. Prienų pradžios mokykloje jis mokėsi kartu su Povilu Matulioniu, būsimu Lietuvos miškų departamento direktoriumi, ir Petru Leonu, vėliau tapusiu universiteto profesoriumi ir teisingumo ministru. Jo tėvas, taip pat Antanas, netoli Prienų turėjo nedidelį ūkelį ir dar dirbo eiguliu valstybiniaame miške. Baigęs pradžios mokyklą, A. Čarneckis dirbo eiguliu Žaliojoje gироje ir neakivaizdžiai mokėsi Peterburgo miškininkystės mokykloje, kurią baigęs gavo miškininko diplomą. 1880–1885 m. A. Čarneckis dirbo žvalgu, vėliau – vyresniuoju eiguliu Šlienavos, po to – Prienų miškų urėdijoje, 1885–1897 m. – Marijampolės miškų urėdijos vyresniuoju eiguliu²⁸. 1890 m. jis susituokė su Juze Gegužinskaite, jauniausia ūkininko Mykolo Gegužinsko (1830–1903) dukterimi, gimusi 1862 m. Pajiesio kaime. Jos tėvas turėjo septynetą vaikų: du sūnus ir penkias dukteris. Vyriausioji Valerija Lučauskiene susilaukė septyniolikos vaikų, Petrė Mickalauskienė – keturių, Valentina Bruzgienė – penkių, Veronika Žukauskiene – dviejų ir jauniausia Juzė Čarneckienė – aštuonių²⁹.

1897–1914 m. Antanas Čarneckis tarnavo miškų prieavizdu pas dvarininką Paežerių dvaro savininką Vladimirą Gavronskį Aštriosios Kirsnos dvare (Seinų apskritis, Rudaminos valsčius). Valdemaro sesuo Aldona Čarneckaitė-Birutienė prisiminė kai kuriuos Kirsnos dvarą supusių miškų pavadinimus – Bagatelė, Trakiškiai ir Žalioji (tada – Zielionka). Dvaro pajamas sudarė ne tik laukai ir miškai, bet ir spirito varykla, vaismedžių sodai, daržai, išvystyta pienininkystė,

²⁷ Algirdas Čarneckis, Atsiminimai (rankraštis), Kaunas, 1996, p. 2. Audronės Veilentienės asmeninis archyvas.

²⁸ Antanas Čarneckis (Černeckis), *Lietuvos miškininkai: biografinis žinynas*, t. 1., sud. Gediminas Isokas, Vilnius: Mintis, 1997, p. 226.

²⁹ Aldono Birutienės atsiminimai, Čikaga, 2002, p. 7. Čarneckių šeimos archyvas.

sūrių gamyba, mėsos rūkykla, kiti pelningi verslai. Apie dvaro prieitį liudijo aukštos mūrinės sienos likučiai, žvalgybinis bokštas, sunkūs, dideli vartai ir išlikęs sargo-panaktinio postas. Panaktinis ritmiškai mušė į lentelę mediniu plaktuku, apeidamas teritoriją³⁰.

I Kirsnų Čarneckiai atsivežė trejų metų sūnų Valdemarą Vytautą. Čarneckių šeima gavo patogų penkių kambarių butą mūriniamame vieno aukšto name. Jaunajai Čarneckienei naujas gyvenimas atrodė pasakiškas: gražus, erdvus butas, gera vyro alga, dvi melžiamos karvės, du žirgai, paršiukai, veršiukai, vištос, antys, daržovės ir vaisiai. Miško sargai atnešdavo grybų, uogų, riešutų, kuriuos J. Čarneckienė mokėjo konservuoti. Konservuotų uogų ir vaisių užtekdavo iki kito derliaus, o kur dar vyro sumedžiota stirniena, zuikiena, laukinės antys, kurapkos.

Dirbdamas Kirsnos dvare, Antanas Čarneckis tapo aistringu medžiotoju, nes miškuose buvo gausu žvérių. Ant šeimos stalo niekada netrūko šviežios mėsos. A. Čarneckis laikydavo po šeisis-aštuonis medžioklinius šunis, kuriuos pats dresavo. Žvérių kailiais žiemą rengėsi visa šeima, dar ir giminėms užtekdavo. Juzė buvo sumani ir išmintinga moteris, į kurią daugelis kreipdavosi patarimo. Ji buvo išmokusė skaityti ir rašyti, bet nemokėjo lenkų kalbos, todėl Kirsnoje jai trūko tik draugių, nes dvaro tarnautojai kalbėjo lenkiškai, o ji tik melstis išmoko lenkiškai, nors nesuprasdama nė žodžio. Kirsnoje jaunieji Čarneckiai tikėjos atsigauti po tragiškų išgyvenimų Pajiesyje, kur gimė ir mirė jų trys vaikai: Antanas, Juzė ir Bronius. Tais laikais buvo didelis vaikų mirtingumas. Išgyveno tik sūnus Valdemaras. Bet ir naujoje vietoje Čarneckių šeima neišvengė nelaimių. Kirsnoje gimusi Elenutė mirė aštuonių mėnesių. 1898 m. rugsėjo 27 d. gimė Joana Aldona. Po kelerių metų gimės sūnus Steponas, sulaukęs ketverių, mirė nuo difterito. Praėjus trims mėnesiams po sūnaus mirties, 1904 m. sausio 20 d. gimė duktė Jadvyga. Čarneckių šeimoje gimė aštuoni vaikai. Penki mirė maži, o užaugo tik trys – Valdemaras Vytautas (1893–1942), Joana Aldona (1898–1997) ir Jadvyga (1904–1987).

A. Čarneckis kalbėjo lietuviškai, lenkiškai, rusiškai ir truputį vokiškai, labai domėjos mokslo išradimais. Kartą prie Kirsnos, apsodindamas iškirstą Švedų kalną, jis rado švediškų monetų ir papuošalų, kuriuos per davė Suvalkų muziejui. Savo bibliotekoje Valdemaro tėvas turėjo nemažai knygų apie miškus, ypač domėjos miškų atželdinimu. Juzė Čarneckienė daug padėjo vyrui: rinko pušų ir eglių sėklas, iš kurių miškuose užaugindavo jaunų medelių plotus. Jaunais medeliais būdavo atsodinami iškirsti miškų plotai. Už miškų atželdinimo darbus A. Čarneckis Suvalkų gubernatoriaus buvo apdovanotas aukso medaliu ir pinigine premija³¹. A. Čarneckis domėjos politiniais įvykiais, skaitė 1905

³⁰ Ten pat, p. 3.

³¹ Algirdas Čarneckis, Atsiminimai, p. 3. Audronės Veilentienės asmeninis archyvas.

Lietuvos nepriklausomybės medaliais, kuriuos turėjo išsipirkti sumokėdami po 5 litus⁸⁵⁶. 1931 m. V. Čarneckis už didelius nuopelnus Lietuvos skautijai buvo apdovanotas skautų garbės ženklu – Svastikos ordinu⁸⁵⁷. 1932 m. vasario 16 d. Prezidentas V. Čarneckis už nuopelnus Lietuvai apdovanojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu⁸⁵⁸. Tuo metu apdovanojimieji Lietuvos ordinai nemokamai gaudavo tik diplomą, o patį apdovanojimą reikėjo išsipirkti. V. Čarneckis už Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio ordiną valstybės iždui turėjo sumokėti 300 litų.

Pranešimai Užsienio reikalų ministerijai ir pasiuntinybėms

V. Čarneckis, stebédamas Italijos valdžios poziciją Lietuvos užsienio politikos atžvilgiu, suteikdavo Lietuvai naudingos informacijos, patarimų ir pasiūlymų, rūpinosi prekybinių ryšių su Italija stiprinimu. Jo politiniai pranešimai užsienio reikalų ministriui atskleidžia ne tik Italijos ir čia rezidavusių diplomatų požiūrį į tarptautinę politiką, Lietuvą, bet ir parodo asmeninį pasiuntinio požiūrį į politinius įvykius. Pranešime užsienio reikalų ministriui M. Reiniui 1925 m. gruodžio 24 d. V. Čarneckis rašė, kad dauguma ambasadorių buvo labai geros nuomonės apie fašistų valdžios nuveiktus darbus Italijoje. Vokietijos ambasadorius baronas Hansas Morahtas sakė, kad iš Italijos teks pasimokyti ir kitoms valstybėms, nes visur matomas parlamentarizmo bankrotas, kai „atskiros partijos savo interesus kelia aukščiau už valstybinius, o atskiri parlamentų nariai ne tiek rūpinasi atnešti daugiau valstybei naudos, kiek išnaudoti savo poziciją savo asmeniškiems bei savo partijos interesams“⁸⁵⁹. Jo nuomone, dėl parlamentarizmo krizės daugelyje valstybių labai sunku sudaryti vyriausybes arba tos vyriausybės yra tiek silpnos, kad negali įvykdinti valstybei reikalingų reformų.

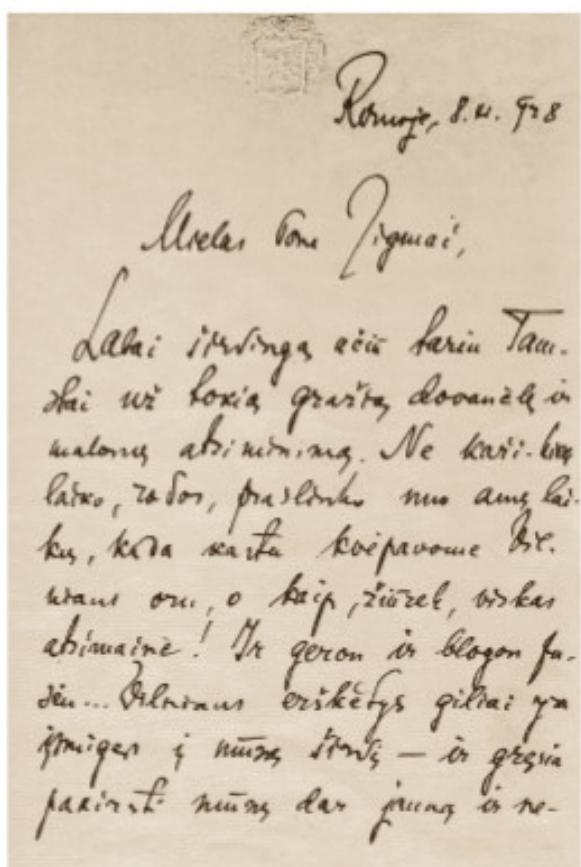
V. Čarneckis informavo pranešime, kad dauguma ambasadorių domėjos Lietuvos santykiais su Sovietų Sajunga, Sovietų Sajungos padėtimi ir perspektyvomis. Lietuvos atstovui užsiminus apie Vilniaus klausimą, daugelis ambasadorių reagavo abejingai, tik Sovietų ambasadorius Platonas Keržencevas pareiškė savo įsitikinimą, kad Vilnius turi priklausyti Lietuvai, o Turkijos ambasadorius palygino Lenkiją su žmogumi, kuris valgo daugiau, negu jo viduriai gali suprasti. Anglijos ir Ispanijos ambasadoriai domėjos prekybiniais santykiais

⁸⁵⁶ URM kanceliarijos viršininko V. Čečetos raštas Lietuvos pasiuntinybei prie Kvirinalo, 1928-09-10. LCVA, f. 672, ap. 1, b. 90, l. 108.

⁸⁵⁷ Reikšmingas Lietuvos skautų sąjungos veikėjų suvažiavimas, *Lietuvos aidas*, 1931-01-07, Nr. 4, p. 5.

⁸⁵⁸ URM Teisių-administracijos departamento direktoriaus J. Aukštuolio raštas V. Čarneckiui, 1932-02-18. LCVA, f. 672, ap. 1, b. 16, l. 136; URM Teisių-administracijos departamento direktoriaus K. Bizausko raštas V. Čarneckiui, 1931-06-24. LCVA, f. 672, ap. 1, b. 90, l. 206.

⁸⁵⁹ V. Čarneckio konfidencialus pranešimas užsienio reikalų ministrui M. Reiniui, 1925-12-24. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 557, l. 4-8.

nuoprijutį organizu.

Vilnius atklystas Tautos Mag.
ja. Mels, kur bukai ji tenu
nūnų politiką nurodant, tradi-
ciniu būdu. Gal perraikytas
vėlėjim tarpais: atuo patabes. De
mio nūnų kaičiau deklaracijos
nūnų politikas galvojimus, kad
returni būtose drasos teisės
ja būtai. Padomė man jaslo-
kaičiau pat kaičiau nūnų būtose
reparidama rei orčios nūnų
organus, kai galvose, ' gal tū

Valdemaro Vytauto Čarneckio laiškas Zigmui Žemaičiui. Roma, 1928 m. gruodžio 8 d.

Užsienio šalių pasiuntinių Lietuvoje ir Lietuvos pasiuntinių užsienyje vinjetė. 1930 m.
Apatinėje eilėje penktas iš kairės Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir igaliotasis ministras Italijoje
Valdemaras Vytautas Čarneckis

Muziejaus archyvas

Lenkija užsienyje vedė propagandą, kad Lietuva nereikia daugiau domėtis, nes ji patekusi į SSRS politinę orbitą. Siekdamas, kad didžiosios valstybės pakeistų susidarytą klaidingą nuomonę apie Lietuvą, V. Čarneckis siūlė pademonstruoti gerus santykius su Vakarų Europos valstybėmis. Lietuvos pasiuntinys patarė sustiprinti Lietuvos santykius su Italija: pasirašyti sutartį dėl vizų panaikinimo, atnaujinti derybas dėl prekybos sutarties, įsteigti bent du garbės konsulatus (Milane ir Romoje), siekti kuo greičiau įsteigti Italijos pasiuntinybę Kaune, apdovanoti Lietuvos ordiniais Italijos karininkus, kurie padėjo nupirkti ginklų Lietuvos kariuomenei.

V. Čarneckis informuodavo ministeriją apie Italijos užsienio reikalų ministro vizitus. 1929 m. gegužės 16 d. pranešime Užsienio reikalų ministerijos generaliniam sekretoriui D. Zauniui jis detaliai aprašė D. Grandi priėmimus Turkijoje, Graikijoje, Albanijoje ir Vengrijoje 1928 m. gruodį. Diplomatijoje yra svarbios visos smulkmenos, nes iš jų galima padaryti išvadas apie valstybių požiūrį ir santykius. V. Čarneckis informavo, kokių traukiniu D. Grandi vyko į kelionę, kaip buvo sutiktas, kas jį sutiko kiekvienoje iš šių valstybių, kas lydėjo, kaip buvo iškabintos Italijos vėliavos, kokios vyko ceremonijos, kur buvo apgyvendintas, kokias ekskursijas ir priėmimus jam rengė ir pan.⁸⁷²

1929 m. kiekvieną ketvirtį Lietuvos pasiuntinys rašė išsamius pranešimus apie Italijos užsienio reikalų politiką. Pirmojo ketvirčio pranešime jis pristatė Italijos parlamento rinkimus – pasiruošimą, balsavimą, rinkimų rezultatus, atstovų pasiskirstymą pagal profesijas; nagrinėjo ekonomikos padėtį ir užsienio politiką⁸⁷³. V. Čarneckis padarė išvadą, kad Italija kovoja su Prancūzija dėl įtakos Balkanuose. Italija, pasirašiusi sutartį su Albanija, nori patraukti į savo pusę Turkiją ir Graikiją. 1929 m. liepos 25 d. išsiuštame antrojo ketvirčio pranešime jis rašė apie pirmojo Italijos fašistinio parlamento posėdį ir jo programą, Italijos ginklavimosi klausimą, kariuomenės pertvarkymą, jai skiriamas sumas, laivyno statybą, nagrinėjo ekonomikos padėtį, užsienio politiką, santykius su Anglija, Prancūzija, Vokietija, Vatikanu, Lenkija, informavo, kad Lenkija ir Italija savo pasiuntinibybes pakélé į ambasadų rangą⁸⁷⁴.

1929 m. spalio 15 d. pasiuntinys informavo apie permainas Italijos Vyriausybėje. B. Mussolini daugeliui ministerijų apsiėmė vadovauti pats, o viceministrais paskyrė ištikimus fašistų partijai narius, bet turinčius mažai valstybės valdymo patirties. V. Čarneckio nuomone, viceministro postas pasidarė

⁸⁷² V. Čarneckio laiškas URM generaliniam sekretoriui D. Zauniui, 1929-05-16. LCVA, f. 672, ap. 1, b. 28, l. 25–28.

⁸⁷³ V. Čarneckio I ketvirčio pranešimas apie Italijos vidaus ir užsienio politiką, 1929-07-23. LCVA, f. 383, ap. 7 b. 862, l. 28–38.

⁸⁷⁴ V. Čarneckio II ketvirčio pranešimas apie Italijos vidaus ir užsienio politiką, 1929-07-25. LCVA, f. 383, ap. 7 b. 862, l. 13–27.

Povilas ir Vytautas Čarneckiai
po Pirmosios Komunijos, kurią suteikė
popiežius Pijus XI. Roma, 1932 m.

Liučijos Marijos Čarneckaitės Pirmoji
Komunija. Roma, apie 1937 m.

Salomėja Aleksienė pasakojo, kad Palangoje su V. Čarneckiu ji žaisdavo lauko tenisą, nes pasiuntinys buvo puikus žaidėjas¹⁰⁶⁵.

E. Čarneckienės tėvas Amerikoje pardavė kelis žemės sklypus, kurių prekyba sėkmingai vertėsi keletą dešimtmečių, ir gautas lėšas paskyrė jaunėlės dukros šeimai, kad pasistatyti namą Kaune. Jis svajojo praleisti dukters šeimoje savo paskutines dienas, bet atvažiuoti nesuspėjo ir mirė JAV. Greitai po savo tévo mirties Valdemaras Čarneckis nutarė nugriauti seną tévų namą Kalnų (dabar – V. Putvinskio) gatvėje ir jo vietoje pastatyti moderną. Tuo metu Čarneckiai susipažino su jaunu architektu Stasiu Kudoku, atvažiavusiu studijuoti į Italiją. Jis neturėjo lėšų studijoms. Čarneckiai nutarė jam padėti ir užsakyti namo projektą. E. Čarneckienė pati vadovavo rengiant namo projektą. Ji svajojo pro miegamojo langą matyti Priskėlimo bažnyčią. Netrukus buvo pastatytas modernus trijų aukštų namas, kuriame buvo aštuoni butai. Vėliau Čarneckiai jaunajį architektą rekomenduodavo savo pažintamiems, ketinantiems statyti namus. S. Kudokas savo vizitinėje kortelėje kaip talismaną įkomponavo

¹⁰⁶⁵ Vaidotas Žukas, *Margi gyvenimo puslapiai. Salomėja ir Jonas Aleksas*, Vilnius: Ogamas, p. 98.

Čarneckių šeima Lietuvos ambasadoje Romoje. 1934 m.
Pirmoje eilėje iš kairės: sūnus Petras, žmona Eleonora, sūnus Povilas, Valdemaras Vytautas Čarneckis,
antroje eilėje: duktė Liučija Marija, sūnūs Algirdas ir Vytautas

Čarneckių namo vaizdą¹⁰⁶⁶. Baigęs architektūros studijas Romos universiteto Architektūros fakultete ir Milane išlaikęs tarptautinius architekto kvalifikacinius egzaminus, S. Kudokas 1930 m. grįžo į Lietuvą ir buvo pakviestas dirbti Kauno savivaldybės architektu¹⁰⁶⁷.

V. Čarneckis 1932 m. parašė įgaliojimą jauniausiai seserai Jadvygai Grigienei valdyti jo namą V. Putvinskio g. 21. Kol Čarneckiai grįžo į Lietuvą, jų bute, kuris buvo trečiame aukšte, gyveno sesers Aldonas šeima¹⁰⁶⁸. Kitą sklypą Kaune, Aukštojoje Panemunėje, V. Čarneckiui buvo padovanojės vyskupas Justinas Staugaitis. Šalia Sémenos upelio jis nupirko dar vieną sklypą ir padovanojo sesers Aldonas šeimai¹⁰⁶⁹. Čarneckiai dažnai svečiuodavosi Panemunėje, planavo pastatyti vasarnamį.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą ir prasidėjus suėmimams, V. Čarneckis jautė, kad gali būti suimtas. Eleonora Čarneckienė pasakojo, kad vyras ją apkabino, padėkojo už viską ir pasakė, kad ji jam buvo nepaprastai gera žmona¹⁰⁷⁰. Juos siejo pagarba ir meilė, krikščioniškų vertybų puoselėjimas ir pasiaukojimas Tėvynei.

¹⁰⁶⁶ Eleonora Čarneckienė, Prisiminimų fragmentai, p. 8. Čarneckių šeimos archyvas.

¹⁰⁶⁷ Regina Juškienė, Architekto Stasio Kudoko kūryba Kaune, *Kauno istorijos metraštis*, Kaunas, 2006, p. 153.

¹⁰⁶⁸ V. Čarneckio įgaliojimas nekilnojamam turtui valdyti, 1932-05-23; Sūnaus Stasio Biručio vaikystės prisiminimai, p. 20. Čarneckių šeimos archyvas.

¹⁰⁶⁹ Algirdas Čarneckis, Vienos šeimos istorija, *Dienovidis*, 1998-06-12-18, Nr. 24, p. 7.

¹⁰⁷⁰ Eleonora Čarneckienė, Prisiminimų fragmentai, p. 9. Čarneckių šeimos archyvas.

Valdemaro Čarneckio ir jo šeimos likimas

Čarneckių šeimos likimas susiklostė tragiškai – 1941 m. birželio 14-osios naktį ji buvo suimta. Jų suėmimo liudininkas buvo dr. A. Trimakas, gyvenęs kitoje gatvės pusėje. 1953 m. A. Trimakas apie tai paliudijo JAV Kongreso Charleso J. Kersteno komisijai. Jis papasakojo, kaip milicininkai ir enkavēdistai, ginkluoti šautuvaus, iš namo išvedė buvusio Lietuvos pasiuntinio Romoje šeimą su mažais vaikais ir sulaipino į sunkvežimį. Čarneckių namas ir sunkvežimis buvo apsupti ginkluotų kareivų¹⁰⁸⁸.

Čarneckių nuomininkas studentas Antanas Gudaitis, birželio 13 d. sužinojės, kad naktį bus vykdomas masinis žmonių išvežimas iš Lietuvos, apie 12 val. nakties pranešė apie tai šeimininkui. V. Čarneckis padėkojo už informaciją ir pasakės, kad jis negali palikti šeimos, grįžo į miegamajį¹⁰⁸⁹. Suimti atėjo apie 3 val. nakties. V. Čarneckis buvo suimtas remiantis LSSR Saugumo liaudies komisariato orderiu Nr. 1630. Kratos metu dalyvavo kiemsargė Skurvydienė, Sochanevas, Kozlovas, Malinovskaja. Pastarąjį Eleonora Čarneckienė gerai įsidėmėjo: „Liepė keltis. Vyrą išvarė į kitą kambarį, o pati stebėjo, ką aš imsiu kelionei. Iš kito kambario vyras sušuko: „Įsidék virdulj!“ Neleido.“¹⁰⁹⁰ Neleido pasiimti drabužių ir maisto, tik V. Čarneckis spėjo apsivilkti kailinius, nors buvo vasara. Vyriausiasis sūnus Algirdas tarp nedaugelio leidžiamų daiktų įsidėjo trimiškai pasiskolintą iš Jono Vailokaičio sūnaus. Po kelerių metų šiaurėje jis kartu su broliais grodavo vakarėliuose, taip užsidirbdami maistui.

Kratos metu buvo konfiskuotos vertybės: sidabrinė žvakidė, 32 šakutės, 31 peilis, 9 šaukšteliai, 8 vazelės, arbatinukai, padėklas, kiti indai, visi apdovanojimai, 3 albumai su pašto ženklų kolekcija ir kt. V. Čarneckiui leista paskambinti seserai J. Grigienei, kuri 17-mečio sūnėno Stasio Biručio vairuojama mašina netrukus atvyko. Jai buvo perduotas saugoti butas su likusiais

¹⁰⁸⁸ *Baltijos valstybių užgrobimo byla: JAV Kongreso Ch. J. Kersteno komiteto dokumentai. 1953–1954 metai*, Vilnius: DU KA, 1997, p. 612.

¹⁰⁸⁹ Antano Gudaičio – Čarneckių nuomininko liudijimas „Birželio 14 – naktis iš penktadienio į šeštadienį“. Čarneckių šeimos archyvas.

¹⁰⁹⁰ Rūta Grinevičiūtė, Voldemaras su pypke, *Gimtasis kraštas*, 1989-01-19-25, Nr. 3, p. 8.

daiktais¹⁰⁹¹. Ji paėmė ant stalo paliktą dar šiltą brolio pypkę, kurią išsau-gojį emigracijoje. Lietuvai iškovojus nepriklausomybę, perdavė ją žmonai. „Sugrūdo mus abu su penkiais vaikais į sunkvežimį ir išvežė į geležinkelio stotį, pasakojo E. Čarneckienė. Stotyje tėvą nuo mūsų atskyrė. Aiškino, kad taip būsią patogiau keliauti. „Lai gyvuoja nepriklausoma Lietuva!“ – buvo paskutiniai Valdemaro Čarneckio žodžiai, kuriuos aš išgirdau.“¹⁰⁹² Tai pa-tvirtino ir KGB agento slapyvardžiu Kastus pranešimas¹⁰⁹³. Pasirodo, kad agentas važiavo tame pačiame vagone į lagerį, o gal buvo užverbotas jau lageryje. Tą pačią naktį buvo suimti ir kiti buvę Vyriausybės nariai: Pranas Dovydaitis, Petras Aravičius, Antanas Endziulaitis, Kazys Jokantas, Juozas Papečkys, Zigmas Starkus ir Jonas Sutkus kartu su šimtais kitų Lietuvos valstybės tarnautojų, pareigūnų, mokytojų, politinių partijų ir visuomenės veikėjų bei verslininkų. Kaune, geležinkelio stotyje, vyrai buvo atskirti nuo šeimų ir įsodinti į „A“ raide pažymėtus suimtiesiems skirtus prekinius (gy-vulinius) vagonus. Šeimos buvo įsodintos į tremtiniam skirtus vagonus, pažymėtus raide „B“.

Iš pradžių buvę Lietuvos ministrai buvo nuvežti į Ukrainą, į Starobilsko karo belaisvių lagerį, į kurį buvusiame Starobilsko stačiatikių moterų vienuolyne, kuriame 1939–1940 metais buvo laikomi lenkų karo belaisviai. Prasidėjus karui kaliniai skubiai susodinti į vagonus ir išvežti į Šiaurės Uralą. 1941 m. liepos pradžioje atvežti į Sosvos geležinkelio stotį Šiaurės Urale. Iš ten jie upe baržomis nuplukdyti į Gario gyvenvietę ir pėsčiomis nuvaryti iki lagerio. Į lagerį iš Starobilsko buvo atvežta apie 800 vyrų – apie 250 lietuvių, 250 pabégėlių iš Lenkijos, 200 Lietuvos ir Lenkijos žydų bei 80 estų¹⁰⁹⁴. Taip 1941 m. liepos 7 d. V. Čarneckis pateko į Gario lagerį, į kurį Sverdlovsko srities Sosvos rajono Gario gyvenvietės apylinkėse. Pilnas lagerio pavadinimas – SSRS NKVD Šiaurės Uralo pataisos darbų lagerio 10-ojo (Gario) skyriaus 1-ojo lagerio punkto 47-ojo kvartalo lagerio komandiruotė¹⁰⁹⁵. Vidaus reikalų ministro Petro Aravičiaus vaikaitis Andrius Tekorius, lankėsis senelio kalinimo vietose ir rinkęs duomenis įvairiuose archyvuose, rašė, kad dėl nepakeliamai sunkių darbo ir gyvenimo są-lygų, šalčio ir bado pirmąją žiemą lageryje mirė trečdalies lietuvių ir lenkų, beveik

¹⁰⁹¹ Kratos protokolas, 1941-04-14. LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-122006, t. 2, l. 6; Stasio Biručio atsiminimai. Čarneckių šeimos archyvas.

¹⁰⁹² Rūta Grinevičiūtė, Voldemaras su pypke, *Gimtasis kraštas*, 1989-01-19-25, Nr. 3, p. 8.

¹⁰⁹³ Меморандум агентурных и следственных материалов на обвиняемого по спец делу № 80 з/к Чарнецкис В. LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-12006, t. 2, l. 83.

¹⁰⁹⁴ Andrius Tekorius, Sušaudytoji vyriausybė, *Lietuvos žinios*, 2012-09-19, žr. internte: <http://www.lietuvinios.lt/Istorija/Istorija/Susaudytoji-vyriausybe-foto>

¹⁰⁹⁵ Протокол допроса арестованного Чарнецкиса В., 1942-05-05. LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-12006, t. 2, l. 40.

Svarbiausios datos

1893 m. sausio 9 d. Pajiesio kaime Marijampolės apskrityje gimė Valdemaras Vytautas Čarneckis.

1903 m. baigė Mockavos pradžios mokyklą.

1911 m. baigė Suvalkų berniukų gimnaziją.

1911–1916 m. mokėsi Imperatoriaus Aleksandro III elektrotechnikos institute Peterburge.

1911 m. spalio 5 d. įstojo į Peterburgo lietuvių studentų draugiją ir iki 1916 m. dalyvavo jos veikloje.

1912–1916 m. pirmininkavo Peterburgo studentų ateitininkų kuopai, dalyvavo Lietuvių studentų savišalpos draugijoje.

1915 m. birželio 4 d. Vilniuje buvo išrinktas į Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti komisiją, turėjusią įsteigti amatų prieiglaudą-dirbtuvę.

1916 m. dirbo Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Peterburgo skyriuje – buvo Technikos biuro vadovas.

1916 m. vasario 23 d. dalyvavo Peterburge vykusiamе lietuvių organizacijų atstovų suvažiavime, skirtame karo pabégelių šelpimo reikalams.

1916 m. vasarą mobilizuotas į Rusijos kariuomenės 76-ąją inžinierių brigadą ir išsiustas į Rytų frontą, kur tarnavo iki 1917 m.

1917 m. gruodžio 2–4 d. dalyvavo Rovno mieste Ukrainoje vykusiamе lietuvių karių suvažiavime, kur buvo išrinktas atskiro armijos lietuvių karininkų vykdomojo komiteto pirmininku.

1918 m. sausio 12 d. paskirtas Atskiro lietuvių abazų bataliono (gurguolės) vadu ir vadovavo iki 1918 m. gegužės.

1918 m. liepą grįžo į Lietuvą ir dirbo Valstybės Tarybos Tremtinių ir belaisvių grąžinimo komisijoje iki 1918 m. lapkričio pabaigos.

1918 m. vasarą kartu su kitais iš Rusijos grįžusiais inžinieriais, architektais ir technikais įkūrė Lietuvos technikų draugiją.

1918 m. spalio 1 d. Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komitetas paskyrė inžinierius V. Čarneckį ir A. Šruogą dailidžių ir šaltkalvių dirbtuvių vadovais.

1918 m. lapkričio 27 d. išrinktas Valstybės Tarybos nariu nuo krikščionių demokratų.

1918 m. gruodžio 26 d. – 1919 m. kovo 12 d. buvo Finansų ministerijos valdytojas antrajame M. Sleževičiaus vadovaujamame Ministrų kabinete.

1919 m. vasario 25 d. dalyvavo Lietuvos laivininkystės bendrovės steigiamame susirinkime ir tapo bendrovės indėlininku.

1919 m. kovo 15 d. išrinktas Valstybės Tarybos sekretoriumi.

1919 m. balandžio 15 d. – 1919 m. spalio 7 d. buvo susisiekimo ministras ketvirtajame M. Sleževičiaus Ministrų kabinete.

1919 m. spalio 7 d. – 1920 m. birželio 19 d. buvo susisiekimo ministras penktajame E. Galvanausko Ministrų kabinete.

1920 m. balandžio 14–16 d. rinkimuose išrinktas Steigiamojo Seimo atstovu ketvirtojoje (Telšių) rinkimų apygardoje, priklausė Ūkininkų sąjungos frakcijai.

Nuo 1920 m. gegužės 17 d. dirbo Seimo statuto projekto komisijoje.

Nuo 1920 m. gegužės 20 d. dirbo Seimo Ekonominiėje komisijoje.

Nuo 1920 m. liepos 5 d. dirbo Seimo Užsienio reikalų komisijoje, buvo komisijos sekretorius.

1920 m. rugsėjo 16–18 d. dalyvavo Kalvarijoje vykusiose Lietuvos ir Lenkijos derybose.

1920 m. rugsėjo 30 d. – spalio 7 d. dalyvavo Suvalkuose vykusiose Lietuvos ir Lenkijos derybose.

1920 m. lapkritį dalyvavo visuotiniame Tautų Sąjungos susirinkime Ženevoje.

1921 m. vasario pabaigoje buvo Lietuvos delegacijos, vykusios į Estiją ir Latviją, narys.

1920–1921 m. buvo Lietuvos krikščionių demokratų partijos Centro komiteto narys.

1922 m. rugpjūčio 1 d. Krikščionių demokratų bloko pasitarime buvo pasiūlytas kandidatu į Lietuvos Respublikos Prezidentus, bet atsisakė šio pasiūlymo.

1920 m. liepos 21 d. „Lietuvių vienybės“ sąrašu buvo išrinktas Kauno miesto tarybos nariu ir dirbo iki 1921 m. gegužės 20 d., priklausė Lietuvių frakcijai.

1921 m. balandžio 15 d. paskirtas neoficialiu Lietuvos atstovu JAV.

1921 m. gruodį tapo Politikos mokslų akademijos JAV (*Academy of Political Science*) nariu.

1922 m. kovo 31 d. Niujorke V. Čarneckio iniciatyva buvo įkurta Baltijos ir Amerikos draugija.

1922 m. liepos 28 d. JAV pripažino Lietuvą *de jure*.

1922 m. spalio 10 d. JAV valstybės sekretorius priėmė V. Čarneckio kredencialus.

1923 m. sausio 9 d. vedė JAV pilietę Eleonorą Šaltenytę.

1923 m. gruodžio 5 d. paskirtas reikalų patikėtinui Londone.

1924 m. vasario 2 d. Londone gimė sūnus Algirdas Jurgis Arvydas.

1924 m. birželio 18 d. – 1925 m. vasario 4 d. – užsienio reikalų ministras A. Tumėno Ministrų kabinete.

Asmenvardžių rodyklė

- Adamkavičius Edvardas 37
Adomavičius Romualdas 61
Adžgauskaitė A. 119
Adžgiūtė Albina 85
Albavičius I. 107
Alekna Jurgis 47, 48
Aleknavičius-Alekna Tadas 324, 328, 329
Aleksa Jonas Pranas 309
Aleksandrovskij Sergej 198
Aleksejev N. 283
Aleksienė Salomėja 309
Alfieri Dino 273
Alfonsas XIII, Ispanijos karalius 269
Algirdas, Lietuvos didysis kunigaikštis 258
Alyčiūtė Elena 85
Ališauskas Kazys 37
Aloisi Pompeo 222, 244
Alseika Danielius 42, 263, 264
Amadori Giovanni 214, 218, 220, 224, 233, 250
Ambrozaitis Kazimieras 140, 141
Andriūnas, kapitonas 221
Antons M. 74
Anuso Filipo 225
Anušauskas Arvydas 232, 286
Aravičius Petras 322
Arciszewski Mirosław 66
Arlotto, Politikos departamento direktorius 240
Armstrong 120, 121
Arone Pietro 259
Asavičius Juozas 18
Aukščiūnienė Giedrė 337
Aukštuolis Jonas 115, 134, 138, 155, 157–160, 174, 200, 207, 235, 243, 266, 284
Avietėnaitė Magdalena 115, 243, 266, 275
Avižienius Kazys 31
Avižonis Petras 138
Ažubalis Algirdas 38

Babiański Aleksander 188, 189
Bachmetev Boris 83, 103
Bačkis Stasys Antanas 225
Bagli Ivo 225
Balčas Stasys 65
Baldwin Stanley 152

Balodis Antons 155, 157, 158, 204, 205
Baltrušaitienė Rita 337
Baltrušaitis Jurgis 24, 112, 115, 116, 130, 226, 229, 245
Baltrušaitis Pranas 18
Balutienė Marija 205, 206
Balutis Bronius Kazys 9, 11, 63, 67–70, 75, 91, 98, 109, 115, 116, 118, 122, 124, 132, 138, 139, 143, 146, 158, 166, 172–175, 178–180, 187, 188, 190–194, 196, 199, 200, 204, 205, 207, 214, 220, 222, 229, 232, 233, 239, 245, 258, 283, 292
Banaitis Justinas 31
Banaitis Saliamonas 29, 31, 47, 61
Banaitytė-Nasvytienė Salomėja 31
Banionis Andrius 65
Baranauskas Kazimieras 18
Barauskas Vidutis 294, 334
Barberini, kunigaikščiai 269
Barberini Anriet 268
Barberini Urbano 269
Baršauskas Kazimieras 334
Barzda-Bradauskas Juozas 28
Basanavičius Jonas 18, 56, 263, 264, 338, 346, 347
Bastianini Giuseppe 224, 232, 247
Battle G. 92
Beck Józef 255
Belackinas Simanas 200
Bender Harold H. 96, 97, 104
Beneš Edvard 139, 172
Berry Edward 138
Beržinskas Viktoras 126
Bettini Ellio 232
Bičiūnas Vytautas 44, 63, 324, 328, 329
Bielinis Kipras, socialdemokratas 358
Bielskis Julius 83–86, 88, 91
Bielskus Pijus 138, 139, 204
Bikinas Juozapas 46
Bironaitė Peisė 294
Birškytė Lijana 337
Birutavičiai-Birutčiai, šeima 24, 312, 317
Birutavičienė-Birutienė Aldona → Čarneckaitė-Birutienė Joana Aldona
Birutavičienė Stefanija 317

- Birutavičius-Birutis Algirdas 22, 317
 Birutavičius-Birutis Jurgis 22
 Birutavičius-Birutis Stasys jaunesnysis 22, 310, 321, 322
 Birutavičius-Birutis Stasys vyresnysis 22, 23, 28, 317
 Birutavičius Vaclovas 317
 Birutavičiūtė Lilė 317
 Biržiška Mykolas 39, 40, 42, 56, 67, 70, 71, 75, 118, 346, 347
 Bistras Leonas 29, 31, 44, 112, 119, 122, 128, 134, 198, 205, 208, 280, 281
 Bistrienė Ona 205
 Bizauskas Kazys 29, 31, 42, 62, 66, 72, 92, 112, 226, 229, 235, 245, 266, 268, 278–281
 Blaveščiūnas Bronius 138, 155, 158, 204
 Bliss 363
 Blondel, Prancūzijos ambasados patarėjas 370
 Bobelis Jurgis 103
 de Bono Emilio 222
 Borchertas Endrius 148
 Bordonaro Antonio Chiaramonte 240
 Borgongini Francesco 165, 167, 168, 174, 176
 Borščiov Timofej 328
 Bosiackis 189
 Botti G. 273
 Braziulevičius Vladas 158
 Brėdikis Juozas 202
 Briand Aristide 191, 243, 358
 Briedulis Pranas 36
 Brigham Gertrude R. 101
 Bruzgienė Valentina 13
 Bucci Ina 318
 Bucci Pietro 249, 302, 316, 318
 Būčys Pranciškus 162, 174, 225, 275, 300
 Büga Kazimieras 28, 96, 201
 Builienė Diana 38
 Bukaitė Vilma 11, 136, 137, 146, 195, 199
 Bulowski Leon 67, 69
 Burt Alfred 118, 277
 Bütėnas Julius 11, 57
 Buti Gino 243
 Butkus Zenonas 11, 77, 78, 289, 290
 Caldwell Robert J. 97, 98, 293, 331
 Calisse Alberto 225
 Camoglio Costantino 221, 259, 260, 267
 Cancani Pietro 260
 Cappelletto Giovanni 260
- Carli Mario 267
 Carter 151
 Casetti Guglielmo 260
 Cavallero Ugo 221
 Chamberlain Joseph Austen 139, 141, 191, 195
 Chandler Walter M. 94, 97, 101
 Chardigny Pierre 68
 Chiavolini Alessandro 220
 Chigi Pellegrino 220
 Chodakauskaitė-Tūbelienė Jadvyla →
 Tūbelienė Jadvyla
 Chodakauskas Romanas 50
 Chu Hsin Chao 239
 Ciancarelli Francesco 220
 Ciano Galeazzo 216, 222, 224, 228, 273
 Cielėns Feliks 119, 134
 Cignoli R. 262
 Cittadini Pier Adolfo 225
 Coleman Frederick W. B. 109, 130, 155, 156, 205, 363
 Collins Edward 153
 Comert Pierre 131, 132
 dei Conti Enrico 221
 Cook, JAV Valstybės departamento ceremoniečių 362, 363
 Coolidge John Calvin 111
 Coolidge Arthur W. 331
 Cottini-Agostinelli Giacinto 171, 260, 267
 Curzon (Kerzon) George 359
 Czudowski 189
 Čakste Jānis 77, 156, 158, 356
 Čaplakas Julius 38, 273
 Čaplinskas Antanas Rimvydas 337
 Čarneckaitė-Birutienė Joana Aldona 10, 13–17, 19–22, 25, 28, 34, 39, 56, 57, 79, 310, 317, 344, 348
 Čarneckaitė-Grigienė Jadvyla 14, 15, 17, 20–22, 24, 34, 310, 321, 322, 344, 345
 Čarneckaitė-Jasiukevičienė Liucija Marija 6, 12, 21, 249, 300, 302, 304–306, 309, 310, 316, 317, 321–323, 327, 329–334, 337, 343, 372
 Čarneckienė Juzė 13–16, 20–22, 27, 28, 34, 35, 344, 345, 347, 373
 Čarneckis Algirdas Jurgis Arvydas 6, 10, 13, 14, 123, 249, 265, 268, 270, 272, 300, 302–305, 310, 315, 317, 321–323, 327, 329–334, 342

Turinys

Ivadas ...7

Iš nerūpestingos vaikystės į karą sūkurį ...13

Tėvų šeima ir mokslo metai ...13

Visuomeninė veikla studijų metais ...24

Pirmojo pasaulinio karo sūkuryje ...34

Lietuvos valstybės kūrimo darbe ...39

Valstybės Tarybos ir Vyriausybės narys ...39

Steigiamojo Seimo narys ...61

Lietuvos atstovas JAV ir Anglijoje ...82

Aukų Lietuvai rinkimas ir veikla tarp JAV lietuvių ...82

Lietuvos pripažinimas ir santykiai su JAV Vyriausybe ...92

Diplomatinė veikla Anglijoje ...113

Užsienio reikalų ministras ...124

Užsienio politikos kryptys ir principai ...124

Bandymas išspręsti Vilniaus klausimą ir santykiai su Tautų Sąjunga ...134

Požiūris į santykius su Vokietija ir Anglija ...145

Baltijos valstybių suartėjimo siekimas ...154

Konkordato su Vatikanu rengimas ir bandymas sureguliuoti konfliktą ...161

Ministro vaidmuo derybose su Lenkija ...177

Administracinių darbų ir visuomeninė veikla ...199

Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Italijoje	...209
Atstovavimas Lietuviui ir savykių su Italija gerinimas	...209
Pranešimai Užsienio reikalų ministerijai ir pasiuntinybėms	...235
„Pabalės arbatos“	...248
Lietuvos vardo garsinimas ir tradicijų puoselėjimas	...256
Lemtingaisiais 1939–1940 metais Lietuvoje	...276
Asmenybės bruožai	...295
Vyras ir tėvas	...295
Interesai ir principai	...311
Valdemaro Čarneckio ir jo šeimos likimas	...321
Pabaigos žodis	...338
Svarbiausios datos	...341
Priedai	...344
Summary	...372
Asmenvardžių rodyklė	...377
Santrumpbos	...388
Šaltinių ir literatūros sąrašas	...389

Priedai

Aldonos Čarneckaitės-Birutienės prisiminimai apie vaikystę

„Kirsna, Kirsna“, – tarytum širdyje tie žodžiai varpais skambėjo. Jauna moteris kartojo juos su džiaugsmu, glaudama prie savęs trejų metų sūnelį. Šalia jos sėdėjo jos vyras, laikydamas vadelėmis porą pakinkytą arklių. Tai buvo mano tėvai Juzė ir Antanas Čarneckiai. Jie vyko į naujai gautą miškininko tarnybą Kirsnos dvare.

Tas senas dvaras priklausė V. Gavronskiui su daug hektarų derlingos žemės ir daugybe miškų. Dvaro istorija išnyko praeityje, bet jo pastatai, mūrai su bokštais, sunkūs vartai rodė jį esant iš senovės laikų. Pats vardas Kirsna atrodė sakantis, kad jis buvo statomas miškų kirtime. Dvarui priklausė bent keli maži dvareliai, vadinami palivarkais. Tai buvo Darwiniai, Jukneliškis, Resursas, Rudamina ir Didžioji Kirsna. Iš miškų pavadinimų liko atmintyje tik Bagatelė, Trakiškiai ir Žalioji (tada Zielionka). Dvaro pajamas sudarė ne tik laukai ir miškai, bet dar spirito varykla, vaisių ir daržovių sodnai, pienininkystė, sūrių gamyba, mėsos rūkykla ir kiti pelningi įrengimai. Gaila, nežinau to dvaro praeities, bet atrodė, kad buvo statytas neramiais viduramžių laikais; apie tą liudijo likučiai aukštų mūrų, žvalgybinis bokštas, sunkūs, dideli vartai išvažiuojant. Na, ir išsilaikęs paprotys naktinio sargo, panaktinio, kuris tikrino naktimis, kas kur vyksta. Jo ritmišką mušimą į lentelę mediniu plaktuku, rodos, ir dabar girdžiu.

Bet grįžkime prie keleivių. Buvo jiems kuo džiaugtis: tokia įdomi aplinka ir patogus penkių kambarių butas mūriname vieno aukšto name. (...) Jauni žmonės džiaugėsi tokia permaina jų gyvenime. Ypač po liūdnų išgyvenimų Pajiesyje, kur gimė ir mirė jų trys vaikai: Antanas, Juzė ir Bronius. Vaikų mirtingumastais laikais buvo nemažas. Jiems liko tik šitas trejų metų sūnelis. Bet ir naujoj vietoj širdgėlos neišvengė. Prieš mane gimusi Elenutė mirė aštuonių mėnesių amžiaus (*pertussis*). Juzei vėl pastojus, tėvas pažadėjo nupirkti siuvamą mašiną (*Singer*), jeigu gims mergaitę. Toji premijuota mergaitė buvau aš, Joana Aldona, gimusi rugpjūčio 27 dieną 1898 metais. Po kelerių metų jie susilaukė sūnaus Stepo, bet ir tas, būdamas ketverių metų, mirė (*diphtheria*). Praėjus trim mėnesiams po Stepo mirties, gimė jų aštuntas kūdikis Jadvyga, sausio 20 dieną 1904 metais, kuriai lemta buvo gyventi iki lapkričio 11 dienos 1987 metų.

Pirmųjų nuotykių neatsimenu, bet girdėjau apie juos vėliau. Būtent Valdys, kokių šešerių metų, nutarė mane pavėžint pintame iš karklų vežimėly. Pakinkė prie jo tévo medžioklinį šunį ir paleido keleliu pagal prūdą. Šuo, pamatęs prūde antis, šoko į vandenį su visu vežimeliu jų gaudyt. Laimei, keliu ējo dvaro darbininkas ir iš karto šoko į vandenį gelbėt. (...)

Tėvas buvo gražus, mano akimis žiūrint, linksmas, mėgo dainas ir muziką (turėjo rankinę armoniką). Iš jo pamokymų atsimenu keletą: „Nesigirk“ – man pasigyrus; ironizavo: „Atsitūpk, tai paglostysiu“; „Nesiskusk, net jei tau blogai, nepadės“; „Padarius kam nors gero – neaiškink, kaip sunkiai tau tas parėjo“; „Neužlaikyk svetimo pinigo – jis tau delne skylę pradegins.“ Tėvo idealas buvo išmokslint tuos savo tris gyvuosius vaikus. „Vaikų mokslas – tai geriausias bančias“, – sakydavo. Pats buvo baigęs tik pradinę mokyklą Prienuose ir vėliau Petrapilio miškininkystės mokyklą „už akių“ – kas semestrą vyko į Petrapilių laikyti egzaminą. Kalbėjo lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai, truputį vokiškai. Labai domėjosi mokslo išradimais. O motina – žodžių nerandu! Ta kaimietė, ūkininkaitė, beveik neraštinga, tik vėliau pramoko skaityti ir truputį rašyti; bet koks puikus žmogus, kiek meilės širdyj savo šeimynai, giminėms ir visiems žmonėms! (...)

Jaunai Juzei Čarneckienei naujas gyvenimas atrodė pasakiškas. Gražus, erdvus butas, gera tévo alga ir „prolinarija“, kurią sudarė dvi melžiamos karvės, du „stoniiniai“ arkliai, veltui daržovės ir vaisiai, o kur dar naminiai gyvuliai, paršiukai, veršiukai, vištos, antys, na ir tie šeši–aštuoni šunys! Be to, „strilčiai“, t. y. miško sargai, atnešdavo grybų, uogų, riešutų. Na, kaip skanu buvo tie miško riešutai sumaišius juos su medium... Konservuotų uogų, „konfiturų“, užtekdavo iki kito derliaus. Tik gyvenk ir norėk! O kur dar tévo sumedžiota stirniena, zuikienna, laukinės antys, kurapkos! Žvérių kailiai žiemą rengėmės ir klojomės visi, dar ir giminėms užtekdavo. Gal tik draugių Juzei betrūko. Mat dvaro tarnautojai kalbėjo lenkiškai, o ji tik „Tėve mūsų“ išmoko lenkiškai, nors nesuprasdama né žodžio. Užtat susitikus su seserimis kalbų užtekdavo iki vidurnakčio. Tarp jų meilė niekad nemažėjo.

Sesutei Jadvygai kiek paaugėjus, buvome beveik neišskiriamos. Net neturėjau jai pavydo jausmo, nors mačiau, kad motina daug labiau ja rūpinosi, kaip manimi. Brolis taip pat visą širdį nukreipė į tą mažą sutvėrimėlį, nors jis ir pats buvo aiškiai tévų mylimiausias vaikas, o aš per vidurį.

Broliui baigus gimnaziją tévas atsiėmė šeimą į Komaro dvarą „Zabičanje“, apie 100 varstų nuo geležinkelio stoties, tarp miškų ir laukinių žvérių. Komaras turėjo pasistatęs gražius naujus rūmus, o mums ir dvaro prievalzdai užleido savo seną palocių, kuriame laikinai viešėdavo lenkų rašytojas Henrykas Sienkiewiczius, atvykdavęs pas Komarą medžioklėms. Tėvas turėjo daugiau darbo, nes vietoj keturių girininkų čia buvo jų dešimt, bet užtat medžioklės jam daug įdomesnės,

vien tik už tai, kad jie Lietuvą mylėjo, 1907–1908 m. žiauri reakcija, pagaliau Stolypino rusifikacijos politika ir Lietuvos kolonizavimas... Visos tos Rusų padarytos lietuviam skriaudos, kraujo upeliai ir ašarų klanai ir begalinės dvasios kančios – tai mūsų atminimai bendrojo su Rusais gyvenimo. Kovotojų dėl Lietuvos kraujas ir ašaros atgaivino jos žemę ir toji žemė pagimdė Nepriklausomybės idėją. Nepriklausomybės idėja jėjo į visos lietuvių tautos kūną, į jos kraują, kaip jėjo vienkart ir Rusų viešpatavimo atminimai. Bet tie žiaurūs atminimai ne keršyt mus šaukia – jie sergėjo ir gaivino, jie sergės ir gaivins ir toliau Lietuvos nepriklausomybę ir stiprins mūsų pasiryžimą. Negi atlyginsi už dvasios ir kūno kančias, negi prikelsi iš kapų negyvėlius! Už visas tas mūsų tautos kančias mes persiskirdami nereikalaujam iš Rusų nieko. Lai Dievas jiems atleidžia, kaip mes jiems atleidžiam. Tiek tegalime pasakyti visiem amžiams skirdamiesi nuo buvusių mūsų valdovų. Krikščionių demokratų blokas nusistatės yra svarstomają sutartį su Rusais ratifikuot.

Steigiamojo Seimo darbai, Kaunas, 1920–1922.

Vytautas Čarneckis. Pas mūsų kaimynus. Iš Seimo delegacijos kelionės įspūdžių

Traukinyje

Kelionė iš Kauno į Rygą visai primena prieškarinius laikus. Iš vakaro įsisėdė į patogų Tarptautinės miegamųjų vagonų draugijos vagoną nė nepajutome, kaip atsidūrėme Rygoje. Mūsų traukinys atėjo Rygon 8 val. rytą, kur jau laukė traukinys Valko [Valkos] link. Latvijoje vaikščioja tiktais antros ir trečios klasės vagonai ir tuos senus reikia taisyti. Rygos stoties viršininkas, sužinojęs, kad važiuoja lietuvių Seimo delegacija, tuoju paliepė ištuštinti mums atskirą antros klasės kupė ir įsakė konduktoriui daboti [saugoti], kad pakeliui į mūsų kupė nieks nesėstų. Važiuojant nuo Rygos į Valką jau jautėsi temperatūros skirtumas. Laukai apsnigti, keletas laipsnių šalčio. Reginys per vagono langą nieku beveik nesiskiria nuo lietuviškojo, tiktais miškai atrodo labiau išnaikinti. Užtut daugelyje vietų matosi didžiuliai plotai kelių metų naujai užsėto miško. Latvių gelžkelininkai turi savo uniformą, kalbasi tarp savęs ir su keleiviais vien latviškai. Kadangi iš mūsų nieks latviškai nemokėjo, tai turėjome nemaža vargo juos įtikrinti, kad mes nekalbame su jais latviškai ne dėl to, kad niekinome jų kalbą, bet dėl to, kad tikrai latviškai nemokame.

Apie 4 val. popiet atvažiavome Valką. Valkas pats tai paprastas apskrities miestas, bet dėl savo didelės reikšmės, kaip gelžkelio mazgas su didelėmis ir gerai įtaisytomis gelžkelio dirbtuvėmis, tapo smarkiai ginčijamu punktu nustatant tarp latvių ir estų valstybės sieną. Pulkininkas Talents, arbitražo komisijos pirmininkas, klausimą išrišo taip, kad abi pusė dabar jaučiasi patenkintos. Miestas

Yra padalintas spygliuota tvora į dvi dalis, kurių viena, didesnė, teko estams, kita – latviams. Tiesa, tokiu išrišimu daugiau yra patenkinti abiejų pusų tautinių jausmai ir savimeilė, bet pats miestas nuo to labai nukentėjo. Judėjimo mieste nėra beveik jokio, krautuvės pustuščios. Ir iš tikrujų, amžiais suaugęs gyvas miesto kūnas dabar pasijuto nustojęs lygsvarus. Reikia pažymėti, kad siena kai kur eina taip arti stovinčių dviejų aukštų mūrų – taip, kad kaimynų valstybių piliečiai gali laisvai per langą aukščiau spygliuotos tvoros su kites kitu už rankos pasisveikinti. Arba eina, pavyzdžiui, rubežius [sieną] gatve, vienoj pusėje palikdama visą gatvę ir abu šaligatvių, kitoje gi – krautuvės. Pamatinę gelžkelio stotį gavo estai, latviai, įsikūrę prekių stotyje. Čia pat latvių stotyje įtaisytos abiejų valstybių muitinės.

Persėdant į estų traukinį reikia pereiti per prikabintajį iš galos estų parubežio sargybos vagoną, kur kontroliuojami pasai. Nuo Valko prasideda plačiausios (rusų) gelžkelio vėžės. Kitose stotyse stovi visur daugybė vagonų – tai jų karo grobis. Traukiniai gerai eina, tvarkingai išlaikomi. Vagonai yra tiktais dviejų klasių – pirmos ir antros. Pirmos klasės vagonai pavadinti senieji rusų pirmos ir antros klasės, gi antros klasės – rusų trečios ir ketvirtos. Gelžkelininkai daugiausiai apsitaikę sena rusų uniforma, su tais dar galima susikalbėti rusiškai, bet kiti visai civiliai apsitaikę ir vartoja vien tik savo estų kalbą.

Taline

Vasario 23 dieną ryto jau buvome Estonijos sostinėje Taline (Revelyje). Stotyje mus pasitiko p. [Vytautas Jonas] Gylys, mūsų atstovas Estams ir Suomiams. Iš stoties nuvažiavome kartu su juo į atstovybę, kur pusvalandžiui praėjus atvažiavo estų Užsienio reikalų ministerijos valdininkas, kuris labai atsiprašė ministerio vardu, kad mus stotyje nesutiko; tas įvyko dėlei to, kad jie neturėjo kitokių žinių apie mūsų atvažiavimo laiką. Tų žinių, tiesą sakant, neturėjo p. Gylys, kuris gavo telegramą, tik mums jau esant Taline. U.[žsienio] r.[eikalų] ministerijos valdininkas dar atsiprašė, kad negalės mums duoti kambarių viešbutyje, nes jų visi viešbučiai perpildyti, ir todėl jis paruošės butus pas privatinius asmenis. Atsiustojo automobilio buvome nuvežti į paruoštus butus. Man teko apsigyventi pas karą gydytoją generolą Lacisoną, kuris kalbėdamas apie savo pažintį su lietuviu parodė dar studentavimo laikų fotografių. Ten buvo nufotografuota trijų artimų draugų, Petrapilio karą medicinos akademijos studentų, grupė. Jų tarpe pažinau gen. [Vladą] Nagevičių. Dabar jie visi trys darbuojasi kiekvienas savo tévynėje ir, aplinkybėms supuolus, visi yra karą sanitarijos viršininkai: vienas – Lietuvoje, kitas – Latvijoje, trečias – Estuose. „Man, – pridūrės generolas, – šita grupė simbolizuoja artimą sąjungą mūsų tautų.“ Be bertainio [ketvirčio] pirmą valandą turėjome paskirtą audienciją pas užsienio reikalų ministerį p. [Antsą] Piipą, pirmą valandą – pas ministerijos pirmininką p. [Konstantiną] Petsą [Pätsą] ir pusiau antrą – pas parlamento pirmininką p. [Ottą Augustą] Strandmaną.